

УДК 316.61+811.111'27](=161.2)-054.73(410)(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-47>

Майя ГАЛИЦЬКА,
orcid.org/0000-0003-4785-5623
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму
Національного університету фізичного виховання і спорту України
(Київ, Україна) mhalytka@uni-sport.edu.ua

Юлія ГРИЩУК,
orcid.org/0000-0002-5306-0301
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Київського національного лінгвістичного університету
(Київ, Україна) yuliia.hryshchuk@knlu.edu.ua

СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті представлено аналітичний звіт про результати опитування українських біженців щодо їх соціокультурної адаптації у Великій Британії. Соціокультурна адаптація (за Володько В., Ровенчаком О.) розглядається як процес і результат взаємодії, взаємоприспосовування та взаємозмін біженця/групи біженців, який входить у нове соціокультурне середовище суспільства, що приймає, та цього ж соціокультурного середовища, що передбачає взаємне засвоєння (успішне або неуспішне) чи не засвоєння нових соціальних і культурних норм, цінностей, способів поведінки, притаманних біженцю/групі біженців і соціокультурному середовищу суспільства, що приймає. Розроблений опитувальник складається з двох частин: перша частина містить демографічні характеристики (стать, вік, освітній рівень, професійна зайнятість, рівень володіння англійською мовою), друга – 10 питань, які дозволяли з'ясувати різні аспекти соціокультурної адаптації українських біженців. Вибірка – 74 досліджуваних, з яких: 60 жінок і 14 чоловіків. Для опрацювання результатів опитування застосовувалися статистичні методи перевірки гіпотез (*t*-критерій Стьюдента; *U*-критерій Манна-Уїтні; *X*²-квадрат тест; непараметричний метод (коефіцієнт рангової кореляції *r*-Спірмена). Зроблено висновок, що всі респонденти відчували різний рівень прояву культурного шоку. 42,9% респондентів відзначають часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства поруч зі своїми власними. Негативним чинником, який впливає на процес соціокультурної адаптації визначено дискримінацію. Результати дослідження показують, що невелика кількість респондентів відчувала прояви дискримінації відносно себе (1,4% опитаних відчували до себе відкриту ненависть і упередження; 6,8% – нерівні умови та права; 2,7% – психологічний тиск; 4,1% – уникання). Висунуто припущення, що для переважної більшості опитаних характерною моделлю соціокультурної адаптації є модель творення діаспор.

Ключові слова: біженці, дискримінація, культурний шок, моделі соціокультурної адаптації, соціокультурна адаптація.

Maïia HALYTSKA,
orcid.org/0000-0003-4785-5623
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Tourism Department
National University of Ukraine on Physical Education and Sport
(Kyiv, Ukraine) mhalytka@uni-sport.edu.ua

Yuliia HRYSHCHUK,
orcid.org/0000-0002-5306-0301
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher
Kyiv National Linguistic University
(Kyiv, Ukraine) yuliia.hryshchuk@knlu.edu.ua

SOCIO-CULTURAL ADAPTATION OF UKRAINIAN REFUGEES IN GREAT BRITAIN

The article presents an analytical report on the results of a survey of Ukrainian refugees on their socio-cultural adaptation in the UK. Socio-cultural adaptation (according to Volodko V., Rovenchak O.) is considered a process and result of interaction, mutual adaptation, and interchange of a refugee/group of refugees entering a new socio-cultural environment of the host society and the same socio-cultural environment, which involves mutual assimilation (successful or unsuccessful) or non-assimilation of new social and cultural norms, values, ways of behavior inherent in the refugee/group of refugees and the socio-cultural environment of the host society. The developed questionnaire consists of two parts: the first part contains demographic characteristics (gender, age, educational level, professional employment, level of English language proficiency), and the second part contains 10 questions that allowed us to find out various aspects of socio-cultural adaptation of Ukrainian refugees. The sample included 74 respondents: 60 women and 14 men. To process the survey results, statistical methods of hypothesis testing were used (Student's t-test; Mann-Whitney U-test; Chi-square test; non-parametric method (Spearman's rank correlation coefficient or Spearman's ρ). It is concluded that all respondents experienced different levels of culture shock. 42,9% of respondents noted a partial acceptance of the norms and values of the host society alongside their own. Discrimination was identified as a negative factor affecting the process of socio-cultural adaptation. The results of the research show that a small number of respondents experienced discrimination against themselves (1,4% of respondents felt open hatred and prejudice; 6,8% – unequal conditions and rights; 2,7% – psychological pressure; 4,1% – avoidance). It has been suggested that for the vast majority of respondents, the model of diaspora formation is a characteristic model of socio-cultural adaptation.

Key words: refugees, discrimination, culture shock, models of socio-cultural adaptation, socio-cultural adaptation.

Постановка проблеми. З моменту російського повномасштабного вторгнення в Україну понад 8 мільйонів українців були вимушено переміщені по всій Європі, переважна більшість – 86% – жінки та діти (Jones, Kogut, 2023). За даними ООН (URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>) станом на 04.07.2023 у Європі зафіксовано 5 967 100 біженців з України, за межами Європи – 364 000. У Великій Британії кількість українських біженців станом на 20.06.2023 становить 205 700 тисяч осіб. Згідно з останніми опитуваннями Управління національної статистики (Office for National Statistics), проведеного серед приймаючих осіб/спонсорів і біженців, більшість спонсорів (74%) все ще приймають українців у рамках спонсорських програм (відомих як «домівки для України»/«homes for Ukraine») (Jones, Kogut, 2023). З огляду на це особливо гостро постає проблема соціокультурної адаптації українських біженців. Як зазначають дослідники, «соціокультурна адаптація стосується здатності керувати повсякденним життям у контексті приймаючої культури. Позитивна соціокультурна адаптація покращує стан психологічного здоров'я, а психологічне благополуччя сприяє навчанню особистості, розвитку міжкультурної взаємодії та комунікативних навичок» (Chen, Liu, Mao, 2019:2).

Аналіз досліджень. Проблема соціокультурної адаптації різних соціальних груп була предметом вивчення як українських вчених (Гранде К., Лугова Т., Максименко Н., Ніколаєва Л. та ін. – соціокультурна адаптація іноземних студентів; Володько В., Ровенчак О., Плющ В., Тарасюк І.

та ін. – соціокультурна адаптація мігрантів), так і закордонних (Adler P., Chen X., Jones S., Kennedy A., Kogut N., Liu X., Mao Z., Ward C. та ін.).

Науковий інтерес становить дескриптивне дослідження Коробанової О. та Шульженко Н., пов'язане з вивченням перебігу соціально-психологічної адаптації українських біженців за кордоном. За результатами цього дослідження зроблено висновок, що під час інтеграції в суспільство приймаючої країни триває процес освоєння мігрантами нових релевантних комунікативних і соціальних ролей. У такому процесі важливе значення має групова підтримка (Korobanova, Schulzhenko, 2022: 15). У рамках дослідницького проекту «Post-Socialist Britain?» (URL: <https://postsocialistbritain.bham.ac.uk/>) було опитано українців у Великобританії про їхній досвід міграції. Результати цього опитування свідчать, що Східна Європа часто сприймається у Великій Британії як «наздоганяюча» у порівнянні з Заходом, і це впливає на життєві шанси мігрантів (Jones, Kogut, 2023).

З огляду на вищезазначене, вважаємо за доцільне представити результати власного оригінального дослідження соціокультурної адаптації українських біженців у Великій Британії.

Мета статті – представити аналітичний звіт про результати опитування українських біженців щодо їх соціокультурної адаптації у Великій Британії.

Дизайн дослідження та етичні положення. Анкета, яка була розроблена для цього дослідження, складається з двох частин: перша частина містить демографічні характеристики (стать, вік, освітній рівень, професійна зайнятість, рівень

володіння англійською мовою), друга – 10 питань, які дозволяють з'ясувати різні аспекти соціокультурної адаптації українських біженців у Великій Британії: реакції на приймаюче суспільство, реакції приймаючого суспільства на українських біженців, прояви дискримінації та культурного шоку, наявність близьких осіб серед корінного населення, участь в українських організаціях або спільнотах, спосіб проведення дозвілля та вільного часу, бажання переїхати в іншу іноземну країну або ж повернутися до України, пріоритетний вид підтримки від приймаючого суспільства. Розроблена анкета була завчасно протестована, неповні або проблемні питання були вилучені.

Для проведення опитування ми отримали дозвіл від відділу етики Кентерберійського університету Крайст-Черч. Опитування проводилося серед слухачів курсів з вивчення англійської мови на базі цього університету в період з 01 березня 2023 року по 28 квітня 2023 року. Перед початком опитування усі респонденти були належним чином проінструктовані, зокрема й про необхідність відповідати на всі питання анкети незалежно й анонімно. Респондентам було гарантовано, що будь-які ризики участі в опитуванні відсутні.

Статистичний аналіз. Для опрацювання результатів опитування застосовувалися такі статистичні методи: 1) метод статистичної перевірки гіпотез, заснований на порівнянні з розподілом Стьюдента (t-критерій Стьюдента); 2) метод статистичної перевірки гіпотез, що використовується для оцінки різниці між двома вибірками за рівнем будь-якої ознаки, вимірної якісно (U-критерій Манна-Уїтні – непараметричний статистичний критерій); 3) метод статистичної перевірки гіпотез – Хі-квадрат тест (критерій узгодженості Пірсона або критерій згоди χ^2); 4) непараметричний метод, який застосовується для дослідження кореляційного взаємозв'язку між двома ранго-

вими змінними (коефіцієнт рангової кореляції r-Спірмена).

Демографічна характеристика вибірки дослідження. Вибірка склалась з 74 досліджуваних: 60 жінок і 14 чоловіків, віком від 16 до 75 років. Середній вік досліджуваних – 46,7 років.

Як бачимо з рис. 3 переважна більшість досліджуваних (91,9%) мають вищу освіту. 5,4% мають науковий ступінь кандидата наук. Разом з тим, працевлаштованими виявилися лише 31,1% опитаних (рис. 4).

Як відомо, мовні компетенції є одним із чинників, які визначають культурну дистанцію. Саме тому для нашого дослідження було важливо з'ясувати рівень володіння англійською мовою у респондентів. Виявилось, що лише 27% опитаних мають середній рівень володіння англійською мовою (рис. 5).

Аналітичний звіт за результатами дослідження. Соціокультурну адаптацію біженців можна розглядати як процес і результат взаємодії, взаємоприспосовування та взаємозмін біженця/групи біженців, який входить у нове соціокультурне середовище суспільства, що приймає, та цього ж соціокультурного середовища, що передбачає взаємне засвоєння (успішне або неуспішне) чи не засвоєння нових соціальних і культурних норм, цінностей, способів поведінки, притаманних біженцю/групі біженців і соціокультурному середовищу суспільства, що приймає (Володько, Ровенчак, 2008: 192). На думку дослідників, соціокультурна адаптація пов'язана зі здатністю набувати культурно відповідних навичок середовища перебування (Ward, Kennedy, 1999: 660). Двосторонній процес соціокультурної адаптації біженців

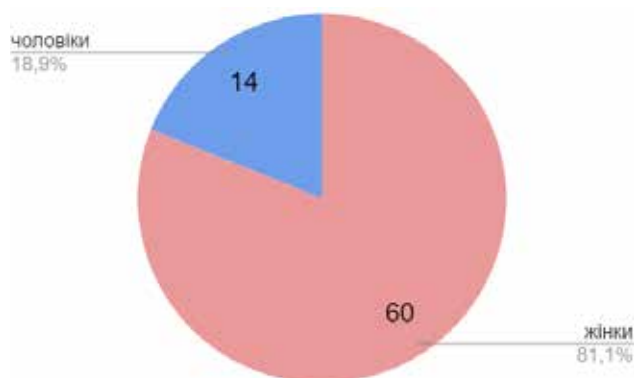

Рис. 1. Розподіл вибірки за статтю

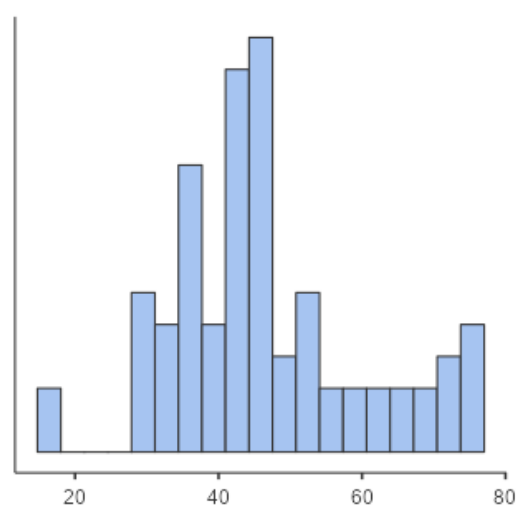

Рис. 2. Гістограма віку досліджуваних

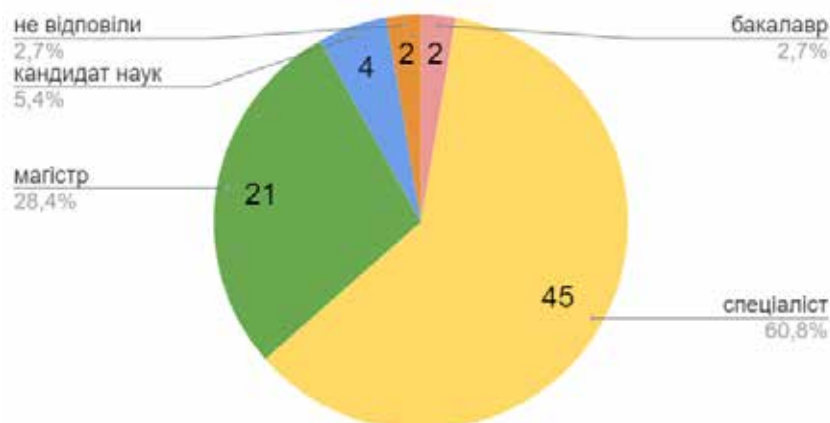

Рис. 3. Розподіл вибірки за рівнем освіти

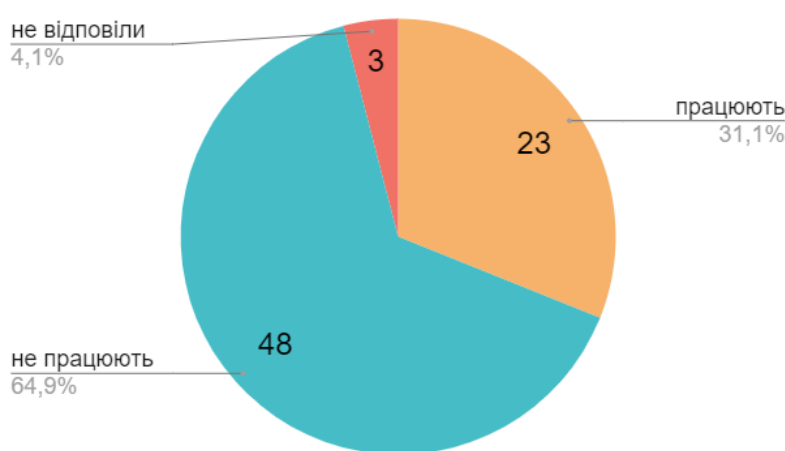

Рис. 4. Розподіл вибірки за професійною зайнятістю

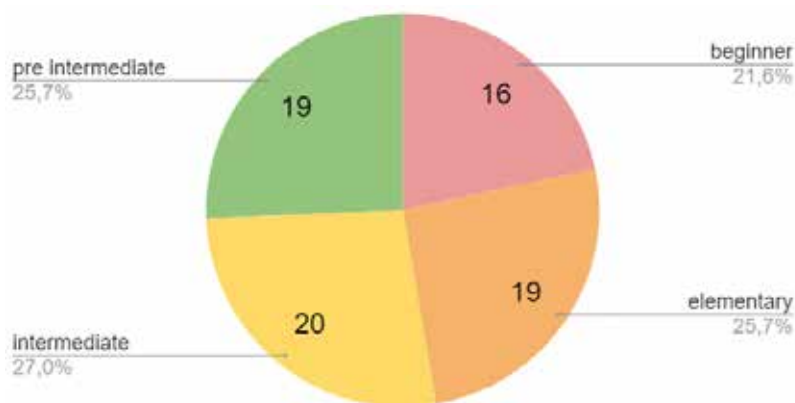

Рис. 5. Розподіл вибірки за рівнем володіння англійською мовою

окреслюється наступними моделями (Володько, Ровенчак, 2019: 122–123): протест, добровільна сегрегація, творення діаспор, сегрегація, маргіналізація, асиміляція.

Не зважаючи на те, що не було встановлено кореляції між наведеними шкалами (табл. 1), з огляду на надані респондентами реакції (табл. 2, табл. 3), можемо припустити, що для переважної

більшості опитаних характерною моделлю соціокультурної адаптації є модель творення діаспор. Процеси, які відбуваються у межах цієї моделі дослідники співвідносять з процесами соціальної інтеграції біженців (Володько, Ровенчак, 2008: 197).

Тарасюк І. (2011: 236) зазначає, що найбільш вагомим чинником, котрий впливає на адаптацію

Таблиця 1

**Кореляційні зв'язки шкали «реакції українських біженців на приймаюче суспільство»
зі шкалою «реакції приймаючого суспільства на українських біженців»**

		Реакції на приймаюче суспільство
Реакції на українських біженців	коэф. Спірмена	0,178
	ρ	0,169

Таблиця 2

Найбільш характерні реакції на приймаюче суспільство, наведені респондентами

Реакції українських біженців на приймаюче суспільство	К-сть наданих реакцій (%)
Повне прийняття та засвоєння норм і цінностей приймаючого суспільства при відмові від власних	28,6
Часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства поруч зі своїми власними	42,9
Часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства	27,0
Активний протест проти насадження норм і цінностей приймаючого суспільства	1,6

Таблиця 3

**Найбільш характерні реакції приймаючого суспільства, наведені респондентами,
на українських біженців**

Реакції приймаючого суспільства на українських біженців	К-сть наданих реакцій (%)
Прийняття членів іммігрантських спільнот як нових членів суспільства зі спільними нормами та цінностями	67,6
Часткове прийняття норм і цінностей іммігрантських спільнот поруч із вже існуючими у суспільстві	25,0
Заперечення норм і цінностей іммігрантських общин, намагання асимілювати їх	5,9
Спротив імміграції, заперечення норм і цінностей іммігрантських спільнот	1,5

до іншої культури, є культурні відмінності між культурою країни виходу та культурою країни поселення мігрантів/біженців. Учений підтверджує гіпотезу про те, що культурна дистанція – основна детермінанта «культурного шоку» (Тарасюк, 2011: 237). Результати нашого дослідження показують, що українські біженці відчували деякі симптоми культурного шоку, серед яких (рис. 6): напруженість, спричинену зусиллями, необхідними для досягнення соціально-культурної адаптації (41,9%); відчуття втрати (54,1%); відчуття власного несприйняття представниками нової культури (9,5%); невиправдання ролевих очікувань, цінностей, почуттів і самоідентифікації (17,6%); несподівана тривога, відраза та злість через усвідомлення культурних відмінностей (9,5%); меншовартість через нездатність пристосуватися до нового середовища (24,3%); відчуття себе «чужим» у новому середовищі (21,6%).

Разом з тим, не зважаючи на негативну конотацію культурного шоку, Адлер П. переконаний, що культурний шок може бути важливим аспектом міжкультурного навчання, саморозвитку та особистісного зростання. Проблеми та розчарування,

які виникають у процесі культурного шоку, важливі для розуміння рушійних змін та отримання досвіду, який може бути джерелом розвитку особистості (Adler, 1975: 14).

Негативним чинником, який впливає на процес соціокультурної адаптації є дискримінація. Результати дослідження показують, що невелика кількість респондентів відчувала прояви дискримінації відносно себе (рис. 7). До жодного із респондентів не застосовували фізичну розправу (побиття). Лише 1,4% опитаних відчували до себе відкриту ненависть і упередження; 16,2% – надання переваги іншим без очевидної на те причини у професійному плані; 6,8% – нерівні умови та права; 2,7% – психологічний тиск; 4,1% – уникання.

На думку Гранде К. та Николаєва Л. (2020: 48) успішність соціокультурної адаптації до інокультурного середовища залежить від таких аспектів: позитивні соціальні взаємозв'язки; активна участь у соціальному та культурному житті суспільства; адекватність у міжкультурних взаєминах. Результати опитування показують, що 29,7% респондентів мають близьких осіб (родичів, друзів) серед

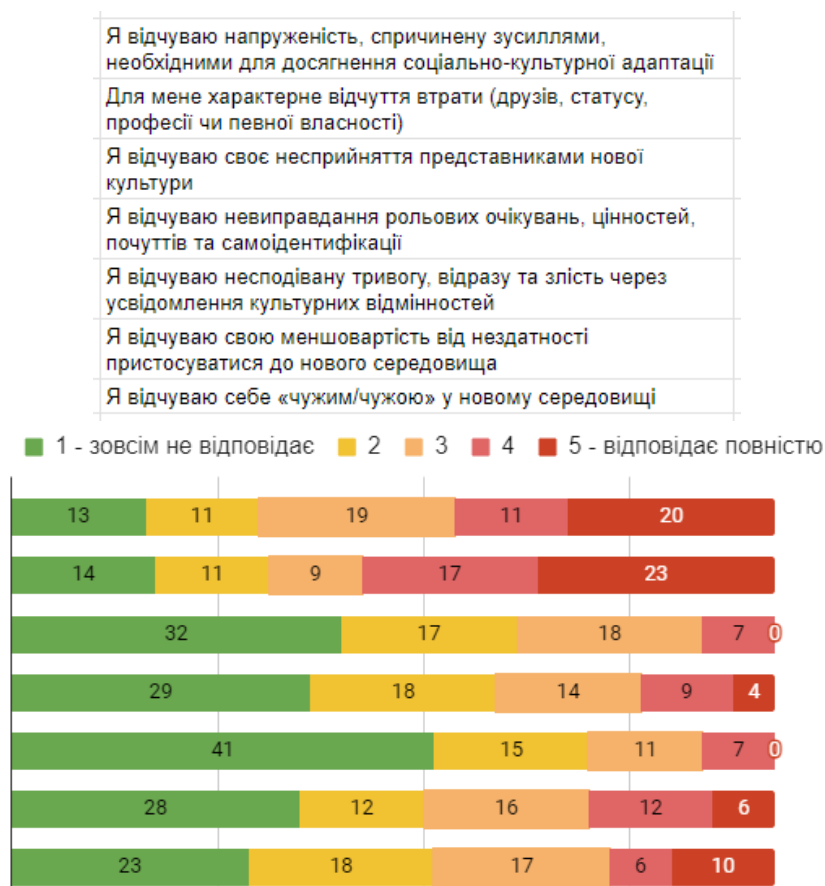

Рис. 6. Розподіл вибірки за симптомами культурного шоку

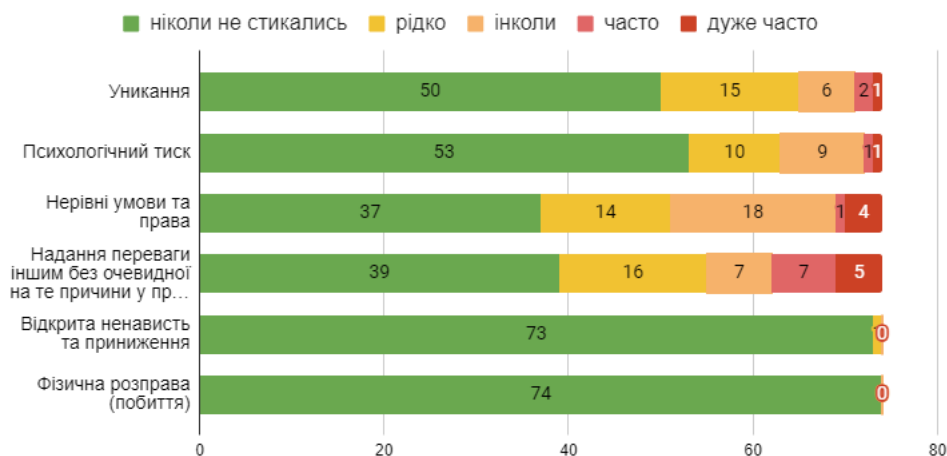

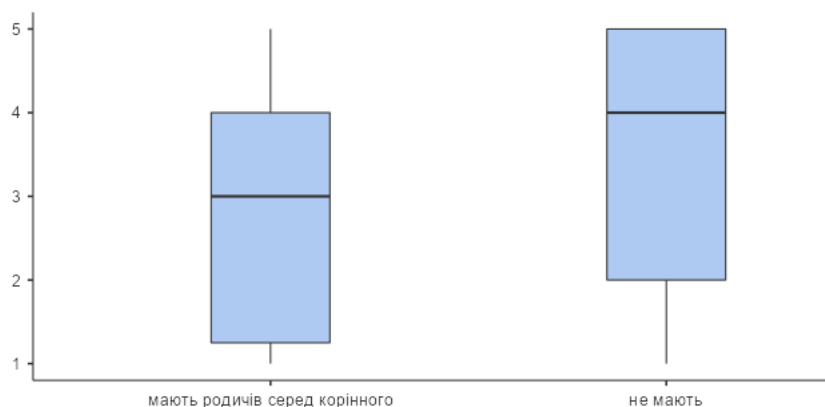
Рис. 7. Діаграма розподілу відповідей на питання «Чи стикалися ви з наведеними нижче проявами дискримінації у Великій Британії?»

корінного населення. 47,3% є учасниками українських організацій або спільнот, які функціонують у Великій Британії. Зважаючи на коробкові діаграми (рис. 8), припускаємо, що ті, хто мають близьких осіб серед корінного населення, мають нижчий рівень за шкалою «Для мене характерне відчуття втрати (друзів, статусу, професії чи певної власності)» (табл. 4).

Порівнюючи тих, хто мають близьких осіб серед корінного населення (22 особи) з тими, хто

не мають (52 особи), не було встановлено жодної статистично-достовірної відмінності за шкалами проявів деяких ознак культурного шоку.

Цікавим є той факт, що 64,9% респондентів зазначають про зміну способу проведення дозвілля та вільного часу під час перебування у Великій Британії. Як бачимо з таблиці 5, серед тих, хто є учасниками українських організацій, значно більша частка тих, хто відвідує кіно-театри, концерти, театри, музеї тощо (45,7%),

Рис. 8. Коробкові діаграми за шкалою «Для мене характерне відчуття втрати (друзів, статусу, професії чи певної власності)» в групах осіб, які мають близьких осіб серед корінного населення та тих, хто не мають

Таблиця 4

Перевірка гіпотези про взаємозв'язок між наявністю у біженців близьких осіб та проявами деяких ознак культурного шоку

Шкала	Критерій	Статистика	p-рівень	Альтернативна гіпотеза
Я відчуваю напруженість, спричинену зусиллями, необхідними для досягнення соціально-культурної адаптації	U критерій Манна-Уїтні	476	0,247	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Для мене характерне відчуття втрати (друзів, статусу, професії чи певної власності)	U критерій Манна-Уїтні	432	0,090	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Я відчуваю своє несприйняття представниками нової культури	U критерій Манна-Уїтні	478	0,242	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Я відчуваю невиправдання рольових очікувань, цінностей, почуттів та самоідентифікації	U критерій Манна-Уїтні	558	0,863	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Я відчуваю несподівану тривогу, відразу та злість через усвідомлення культурних відмінностей	U критерій Манна-Уїтні	563	0,911	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Я відчуваю свою меншовартість від нездатності пристосуватися до нового середовища	U критерій Манна-Уїтні	571	0,995	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають
Я відчуваю себе «чужим/ чужою» у новому середовищі	U критерій Манна-Уїтні	486	0,297	мають близьких осіб серед корінного населення $\neq$ не мають

Таблиця 5

Таблиця спряженості при встановленні взаємозв'язку між приналежністю до організацій та відвідуванням заходів за допомогою критерію хі-квадрат

	Відвідують заходи	Не відвідують	Кількість осіб
не є учасниками організацій	20,5 %	79,5 %	100 % (39 осіб)
учасники організацій	45,7 %	54,3 %	100 % (35 осіб)

аніж серед тих, хто не є учасниками організацій (20,5%).

При перевірці гіпотез про рівність середніх в групах тих, хто є учасниками українських організацій (35 осіб) та тих, хто не є учасниками (39 осіб), встановлено достовірну відмінність за

шкалою «реакція українських біженців на приймаюче суспільство» (t-критерій Стьюдента = 2,783, $p = 0,007$) та не було встановлено відмінності за шкалою «реакція приймаючого суспільства на українських біженців» (t-критерій Стьюдента = 0,115, $p = 0,909$).

Можна зробити висновок, що ті, хто не є учасниками українських організацій, мають вищий рівень прояву прийняття та засвоєння норм і цінностей приймаючого суспільства, аніж ті, хто є учасниками українських організацій або спільнот, які функціонують у Великій Британії.

Висновки. Результати проведеного опитування серед 74 українських біженців у Великій Британії показують, що незалежно від наявності близьких осіб усі респонденти відчували різний

рівень прояву культурного шоку. 42,9% респондентів відзначають часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства поруч зі своїми власними. Висунуто припущення, що для переважної більшості опитаних характерною моделлю соціокультурної адаптації є модель творення діаспор.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні основних напрямів підтримки українських біженців у Великій Британії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володько В. В., Ровенчак О. А. Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів. *Вісник Львівського університету (серія соціологічна)*. 2008. Вип. 2. С. 182–210.
2. Володько В. В., Ровенчак О. А. Особливості соціокультурної адаптації українських іммігрантів у США. *Наукове пізнання: методологія та технологія* 2019. № 1(42). С. 118–144.
3. Гранде К., Ніколаєва Л. Психологічна та соціокультурна адаптація підлітків в інокультурному середовищі. *Humanitarium*. 2020. Т. 44. Вип. 1. С. 42–51.
4. Тарасюк І. В. Культурний шок як один із чинників адаптації та реадaptaції мігрантів до нового соціокультурного середовища. *Психологічні перспективи*. 2011. Вип. 17. С. 232–240.
5. Adler P. The transitional experience: An alternative view of culture shock. *Journal of Humanistic Psychology*. 1975. Vol. 15. P. 13–23.
6. Chen X., Liu X., Mao Z. Socio-Cultural Adaptation and Its Related Factors for Chinese Medical Aid Team Members (CMATMs) in Africa. *Int J Environ Res Public Health*. 2019. № 16(17):3132. P. 1–14. DOI: 10.3390/ijerph16173132.
7. Jones S., Kogut N. Ukraine war: a year on, here's what life has been like for refugees in the UK. *The Conversation*. 2023. URL: <https://theconversation.com/ukraine-war-a-year-on-heres-what-life-has-been-like-for-refugees-in-the-uk-199923> (дата звернення: 06.07.2023).
8. Korobanova O., Schulzhenko N. (2022). Psychology of home and Ukrainian migrants' socio-psychological adaptation abroad. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. P. 1–15. DOI: 10.33120/ssppj.vi50(53).604.
9. Operational Data Portal. Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 06.07.2023).
10. Ward C., Kennedy A. The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*. 1999. Vol. 23, Issue 4. P. 659–677. DOI: 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.

REFERENCES

1. Volod'ko V. V., Rovenchak O. A. Modeli sotsiokulturnoi adaptatsii immigrantiv [The models of immigrants' sociocultural adaptation]. *Visnyk of the Lviv University (sociological series)*. Issue 2. P. 182–210. [in Ukrainian].
2. Volod'ko V. V., Rovenchak O. A. Osoblyvosti sotsiokulturnoi adaptatsii ukrainiskykh immigrantiv u SShA [Characteristic of sociocultural adaptation of ukrainian immigrants in USA]. *Scientific cognition: methodology and technology*. 2019. № 1(42). P. 118–144. [in Ukrainian].
3. Grande K., Nikolaiev L. Psykholohichna ta sotsiokulturna adaptatsiia pidlitkiv v inokulturnomu seredovyschi [Psychological and sociocultural adaptation of adolescents in a foreign cultural environment]. *Humanitarium*. 2020. Vol. 44. Issue 1. P. 42–51. [in Ukrainian].
4. Tarasiuk I. V. Kulturnyi shok yak odyin iz chynnykiv adaptatsii ta readaptatsii mihrantiv do novoho sotsiokulturnoho seredovyscha [Cultural shock as one of the factors of adaptation and readaptation the migrants to the new sociocultural environment]. *Psychological perspectives*. Issue 17. P. 232–240. [in Ukrainian].
5. Adler P. The transitional experience: An alternative view of culture shock. *Journal of Humanistic Psychology*. 1975. Vol. 15. P. 13–23.
6. Chen X., Liu X., Mao Z. Socio-Cultural Adaptation and Its Related Factors for Chinese Medical Aid Team Members (CMATMs) in Africa. *Int J Environ Res Public Health*. 2019. № 16(17):3132. P. 1–14. DOI: 10.3390/ijerph16173132.
7. Jones S., Kogut N. Ukraine war: a year on, here's what life has been like for refugees in the UK. *The Conversation*. 2023. URL: <https://theconversation.com/ukraine-war-a-year-on-heres-what-life-has-been-like-for-refugees-in-the-uk-199923> (Access date: 06.07.2023).
8. Korobanova O., Schulzhenko N. (2022). Psychology of home and Ukrainian migrants' socio-psychological adaptation abroad. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. P. 1–15. DOI: 10.33120/ssppj.vi50(53).604.
9. Operational Data Portal. Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Access date: 06.07.2023).
10. Ward C., Kennedy A. The measurement of sociocultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*. 1999. Vol. 23, Issue 4. P. 659–677. DOI: 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.